

- kulturologichnoii kompetentnosti maibutnikh ofitseriv [The role and place of intercultural communication in the process of forming the cultural competence of future officers]. *Naukovyi Visnyk Chernivetskogo universytetu*, 469 [in Ukrainian].
- Rijadi, A. (2021). Tolerant Speech in Multicultural Community Communication. Proceedings of the International Congress of Indonesian Linguistics Society. [in English].
- Yerastova-Mykhalus, I.B. (2016). Formuvannia mizhkulturnoyi tolerantnosti maybutnikh magistriv z ekonomiky [Future Masters of Economics Intercultural Tolerance Formation]: dys. ... kand. ped. nauk: 13.00.04. Kropyvnytskyi, 234 [in Ukrainian].
- Yerastova-Mykhalus, I.B., & Tsykina, D.S. (2020). Formuvannia mediatyvnoyi kompetentnosti u protsesi vyvchennia profesiyno-orientovanoi inozemnoyi movy [Mediator competence formation in the process of learning professionally oriented foreign language]. Aktualni pytannia gumanitarnykh nauk. NPU im. M. Drahomanova. Drohobych: Vydavnychi dim «Helvetyka», 310 [in Ukrainian].
- Zelenska, O.M., & Marchenko, O.G. (2020). Polycultural aspects of formation of educational environment at higher military educational establishments. Pedagogika formuvannia tvorchoyi osobystosti u vyshchii I zagalnoosvitnyi shkolakh. Zaporizhzhia: Klasychnyi pryvatnyi universytet, 70 (83), 130-140 [in English].

УДК 37.02/09+001.8+378

DOI: [https://doi.org/10.35387/od.1\(23\).2023.77-86](https://doi.org/10.35387/od.1(23).2023.77-86)

Козубцов Ігор Миколайович – доктор педагогічних наук, кандидат технічних наук, старший науковий співробітник, провідний науковий співробітник відділу теорії і практики педагогічної освіти Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України

Kozubtsov Igor – Doctor of Pedagogical Sciences, Candidate of Technical Sciences, Senior researcher, Leading researcher of the Department of Theory and Practice of Pedagogical Education of the Ivan Zyazyun Institute of Pedagogical Education and Adult Education of the NAES of Ukraine

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-7309-4365>

E-mail: kozubtsov@gmail.com

МЕТОДИКА ВИПЕРЕДЖУВАЛЬНОГО ВИКЛАДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «МЕТОДОЛОГІЇ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ» ЗДОБУВАЧАМ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Анотація. У науковій статті розглянуто теоретичні основи та практичні аспекти розвитку професійної компетентності майбутніх викладачів закладів вищої освіти у сфері наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності. Наукова діяльність у закладах вищої освіти є невід'ємною складовою освітнього процесу та здійснюється з метою

інтеграції наукової та навчальної діяльності у систему вищої освіти. З ухваленням Урядом «Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки», розпочалась розбудова «цифрового суспільства». Концепція обумовила трансформацію професійної діяльності науково-педагогічних працівників до потреб та викликів цифрової економіки та «цифрового суспільства». Під впливом цифрової економіки та запитів цифрового суспільства змінюється сам процес організації наукової діяльності, а саме пошук, обробка, збереження та відображення інформації потребує застосування електронно-обчислювальної техніки. У зв'язку з цим існує потреба у підготовці науково-педагогічних кадрів готових до оновленої професійної наукової діяльності із застосуванням електронного освітнього простору. Проаналізовано сучасні публікації за темою дослідження. Виокремлено не вирішені аспекти з розробки теоретичних засад випереджувального викладання навчальних дисциплін здобувачам. Застосування у методиці педагогічної технології взаємного навчання здобувачів створить механізм набуття професійної компетентності здобувачами у сфері наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності. Виходячи з обставин, потреб і для досягнення мети в статті запропоновано авторську методику випереджувального викладання навчальної дисципліни «Методологія наукових досліджень» із застосуванням педагогічної технології взаємного навчання здобувачів.

Ключові слова: викладач закладу вищої освіти; наукова діяльність; методика викладання; методологія наукових досліджень.

Kozubtsov Igor

METHODOLOGY OF ADVANCED TEACHING OF THE ACADEMIC DISCIPLINE «METHODOLOGY OF SCIENTIFIC RESEARCH» TO APPLICANTS OF HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS

Abstract. The scientific article considered the theoretical foundations and practical aspects of the development of professional competence of future teachers of higher education institutions in the field of scientific, technical and innovative activities. Scientific activity in higher education institutions is an integral part of the educational process and is carried out in order to integrate scientific and educational activities into the higher education system. With the adoption of the «concept for the development of the digital economy and Society of Ukraine for 2018-2020» by the Government, the development of the «digital society» has begun. The concept led to the transformation of professional activities of research and teaching staff to the needs and challenges of the digital economy and the «digital society». Under the influence of the digital economy and the demands of the digital society, the very process of organizing scientific activities is changing, namely, the search, processing, storage and display of information requires the use of electronic computing technology. In this regard, there is a need to train scientific and pedagogical

personnel ready for updated professional scientific activities using the electronic educational space. The article analyzes current publications on the research topic. Unresolved aspects of the development of theoretical foundations for advanced teaching of professionally-oriented academic disciplines to applicants are highlighted. The use of mutual training technology in the methodology of pedagogical education of applicants will create a mechanism for acquiring professional competence by applicants in the field of scientific, technical and innovative activities. Based on the circumstances, needs and to achieve the goal, the article offers a variant of the author's methodology of advanced teaching of the academic discipline «methodology of scientific research» using pedagogical technology of mutual training of applicants.

Key words: teacher of higher education institutions; scientific activity; teaching methods; methodology of scientific research.

Постановка проблеми, її актуальність. Наукова, науково-технічна та інноваційна діяльність у закладах вищої освіти (далі – ЗВО) згідно з Законом України «Про вищу освіту» є невід’ємною складовою освітньої діяльності й провадиться з метою інтеграції наукової, освітньої і виробничої діяльності в системі вищої освіти.

З упровадженням Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України змінюється механізм організації наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності ЗВО, а предмет діяльності переноситься в електронне освітнє середовище (ЕОС). В результаті наукова діяльність стає відкритою, одержані наукові результати в обов’язковому порядку перевіряються на наукову новизну, достовірність та плагіат. Слід зазначити, що провадження наукової і науково-технічної діяльності у ЗВО є обов’язковим. Тому вже зараз є потреба в адаптації до вимог і потреб цифрової економіки та «цифрового суспільства» підготовки здобувачів магістерського рівня, розвитку гнучких навичок до самостійної творчої роботи та організації наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності (Піддядий, 2022).

Аналіз актуальних досліджень і публікацій. Науково-педагогічні працівники ще за довго до цього активізували наукові пошуки щодо можливості застосування найкращих здобутків дистанційної форми навчання в ЗВО, що в певній міра сформуло «цифрове» електронне освітнє середовище, яке себе зарекомендувало позитивно (Освітній процес в умовах воєнного стану в Україні, 2022). Повномасштабна війна засвідчила, що за традиційної форми організації освітнього процесу ЗВО наявні методи навчання, як виявилось, не дозволяють забезпечити безперервне навчання за умови вимушених перерв через тривалі повітряні тривоги (Churі, & Rao, 2021; Освіта України в умовах воєнного стану, 2022). Наявність одного ЕОС не вирішує проблеми організації безперервного навчання. Потрібна ще відповідна методика викладання навчальних дисциплін. Адже одне із найважливіших завдань методики викладання у вищій школі – спрямування теоретичних напрацювань у практичне русло (Каплінський, 2015). За А. Дістервегом (стаття «Про учительську освіту»), викладач має разом із

теорією передавати й ті способи, якими майбутні педагоги будуть викладати, і це буде сприяти не лише засвоєнню навчального матеріалу, а й правильних методів його викладання. Це вимагає від усіх викладачів стати практиками у своїй викладацькій діяльності.

Викладання – це діяльність викладача в процесі навчання (Мешко, 2010). Головною фігурою у процесі викладання є викладач, за ініціативи якого відбувається навчальна комунікація зі здобувачами освіти. Водночас мета перспективного навчання, на думку С. Лисенкової, – збільшити час на засвоєння складних питань, тем і розділів програми. Такий прийом дає можливість заощадити час, реалізувати індивідуальний та диференційований підходи. Результат досягається через відповідним чином організований процес навчання або «випередження». Навчання за методикою С. Лисенкової є розвивальним і водночас випереджувальним (Грисюк, 2018). На відміну від проблемного навчання, за якого право відповіді надається найбільш слабкому учневі, «випереджувальне» навчання – навпаки. «Сильний» учень (а потім й інші) говорить все, що він робить за завданням педагога від початку до кінця, і веде за собою інших (Грисюк, 2018). Отже, випереджувальне викладання – це діяльність викладача у процесі випереджувального навчання.

Безумовно, найвищий рівень методичної майстерності викладача настає тоді, коли методика зникає в його особистості і коли з цієї особистості з'являється кожного разу абсолютно самостійно той прийом, який потрібен у даному випадку. Такий викладач уже творить власну методику, а не керується нею. Виходячи з розглянутого, невирішеним є обґрунтування методики випереджувального викладання навчальної дисципліни «Методологія наукових досліджень» для здобувачів вищої освіти, для набуття здатності виконувати наукову, науково-технічну та інноваційну діяльність у ЗВО із використанням ЕОС. Вирішення цього завдання потребує подальшого розвитку теорії та практики підготовки майбутнього викладача педагогічного ЗВО до професійної діяльності в умовах цифрового суспільства, а отже реалізації намічених завдань концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України (Розпорядження Кабінету Міністрів України, 2018) та стратегії розвитку вищої освіти в Україні (Розпорядження Кабінету Міністрів України, 2022).

Мета статті – обґрунтувати методику випереджувального викладання дисципліни «Методологія наукових досліджень» здобувачам другого (магістерського) рівня вищої освіти здатних до організації наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності ЗВО за потреб цифрового суспільства. З-поміж основних термінів виокремлюємо електронне освітнє середовище – сукупність умов навчання, виховання та розвитку учнів, що забезпечуються за допомогою сучасних освітніх, інформаційно-комунікаційних (цифрових) технологій (Наказ МОН України, 2020).

Виклад основного матеріалу дослідження. Привернемо увагу до обґрунтування методики випереджувального викладання навчальної дисципліни «Методологія наукових досліджень» здобувачам другого (магістерського) рівня вищої освіти та особливостей її впровадження. Так,

зміст означеної навчальної дисципліни пропонується подати за структурою «Методології організації дисертаційного дослідження» (Козубцов, 2013), яка структурована відповідно до логіки організації науково-дослідної роботи як складової наукової діяльності у ЗВО.

Викладання дисципліни «Методологія наукових досліджень» ґрунтується на основних положеннях андрагогіки і передбачає врахування індивідуальних можливостей та професійного й особистісного досвіду викладачів (Сисоєва, & Козак, 2016, с. 10). Успішне навчання здійснюється відповідно до таких андрагогічних принципів: пріоритет самостійного навчання; принцип спільної діяльності студента з викладачем; принцип опори на досвід; індивідуалізація навчання; системність навчання; контекстність навчання; принцип актуалізації результатів навчання; принцип ефективності навчання; принцип розвитку освітніх потреб; принцип свідомого навчання, які культивують у дослідженнях з теорії та практики. За потреби, у майбутній роботі в ЕОС та спілкуванні з «цифровим» суспільством необхідно використовувати й інші підходи до навчання здобувачів (Козубцов, Козубцова, Палагута, Сновида, & Сухомлинова, 2023).

Обов'язковою умовою успішного засвоєння навчального матеріалу освітньої компоненти «Методологія наукових досліджень» здобувачами є змішана форма проведення навчальних занять.

Авторами дослідження (Albilali, & Qureshi, 2016) підтверджено, що підвищенню рівня навчального процесу шляхом комунікації студентів з викладачами в інтерактивному середовищі сприяє раціональне використання активних методів навчання: дидактичних ігор; практичних занять; навчання інших (взаємне) та самостійної роботи. Отже, авторська методика випереджувального викладання «Методології наукових досліджень» ставить за мету створення здобувачам позитивно сприяючих умов стимулювання до осмисленої освітньої діяльності, до власної потреби набуття первинного практичного досвіду навчальної квазі-професійної наукової діяльності. Навчальна квазі-професійна наукова діяльність є розвивальною, що збагачує здобувачів умінням спрямувати себе до саморозвитку в напрямі майбутньої професійної діяльності (наукової, науково-технічної та інноваційної), яка охоплює управлінську (менеджерську) та викладацьку роботу. Уміння управлінської (менеджерської) роботи формується у студентів шляхом дисциплінованого і відповідального ставлення до самоорганізації самостійної роботи.

Розглянемо *організацію аудиторних занять*. На вступній лекції студентам доводиться мета, завдання, структура навчальної дисципліни та обґрунтовується в професійній потребі її вивченні майбутніми викладачами певної галузі знань. Лектор привертає увагу студентів до методики викладання лекції, демонструє на власному прикладі педагогічну майстерність, методологічну культуру, яка має відкарбуватися у студентів як деякий еталон, до якого потрібно прагнути. Розвивальна квазі-професійна діяльність студентів реалізовується через переосмислення власної ролі студента, як майбутнього викладача-дослідника.

На наступних аудиторних заняттях, за авторською методикою викладання, вже залучаються студенти до рольової гри-тренінгу у майбутніх лекторів (викладачів) ЗВО. Ця гра-тренінг у майбутніх лекторів (викладачів) ЗВО є педагогічною технологією взаємного навчання. Система навчання студентів будується реверсивним шляхом: спочатку намічається кінцевий продукт (мета), а потім визначаються завдання, які можуть привести до даного результату (Чуркіна, с. 13). Педагогічна технологія взаємне навчання, сприяє студенту переосмислення майбутньої ролі викладач. Ця педагогічна технологія за потреби надає можливість студентам здолати власний страх виступу перед аудиторією, спробувати себе реалізувати в навчальній квазі-професійній науковій діяльності, доповідачем конференції, викладачем. націлена розвиток у здобувачів здібностей до педагогічної роботи, наукових виступів тощо. Студент у ролі викладача-початківця зобов'язаний продемонструвати індивідуальну педагогічну майстерність із обраної тематики. За потреби, лектор керує, вносить корективи в педагогічний процес, визначає ротацію викладача з числа студентів або додає співдоповідача (іншого студента) для продовження доповіді, навчального питання. Таким чином, реалізовується принцип зворотного зв'язку уваги слухачів до доповідача.

Організація роботи студентів до та після аудиторного заняття. Самостійна робота є і буде лишатися основним засобом оволодіння навчальним матеріалом студентами, а успіхи студентів у навчанні сильно залежать від часу, витраченого на поза аудиторну роботу (Sharma, Arpukutti, Garg, Mukherjee, & Mishra, 2023). Самостійна робота має охоплювати: опрацювання матеріалу лекцій, рекомендованої основної та додаткової літератури; підготовку до публічних наукових дискусій; написання статей, тез, доповідей; виконання індивідуального науково-дослідного завданням тощо.

Завчасно до лекції ставиться на опрацювання студентами індивідуальне навчальне завдання на самостійну роботу, яке визначає тему заняття, навчальні питання. Студенти самостійно готуючись до лекції, здійснюють пошук інформації, аналіз, перевірку на достовірність та в цілому набувають практичного досвіду наукової діяльності тощо. Такий підхід уможливиле реалізацію випереджувального навчання й сприяє забезпеченню безперервності освітнього процесу.

Слід зазначити, що безперервність освітнього процесу за умови вимушеної повітряної тривоги досягається організацією випереджувального навчання. Оскільки на лекційному занятті відбувається максимальне обговорення проблемних питань і не витрачається час на виклад власне лекції провідним лектором кафедри.

Для забезпечення ефективного викладання, окрім педагогічної майстерності, необхідно використовувати допоміжні педагогічні технології (Adebaayo, & Ayoginde, 2022), що сприяють набуттю досвіду з наукової діяльності, проектного та проблемного навчання.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Упровадження цифрової економіки в Україні змінює предметне поле діяльності викладача

ЗВО та механізм організації наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності. Зазначені процеси у перспективі обумовлюють потребу в подальших дослідженнях з обґрунтування моделі підготовки майбутніх викладачів педагогічних ЗВО до наукової діяльності в цифровому освітньому середовищі. Метою адаптації та час перехідного періоду розроблено методіку випереджувального викладання навчальної дисципліни «Методологія наукових досліджень» здобувачам другого (магістерського) рівня вищої освіти на засадах педагогічної практики реверсивної викладацької діяльності здобувача. Випереджувальний і змішаний характер викладання додатково вирішує проблему забезпечення безперервності процесу навчання за умови вимушених перерв через тривалі повітряні тривоги через війну. Організований освітній процес за методикою випереджувального навчання сприятиме трансформації студента у творця, здійсненню самостійного професійного розвитку, інтерпретації відомих рішень для розв'язання нових завдань, набуттю квазі-практичного досвіду. Тренувальний підхід у поєднанні з педагогічною технологією взаємного навчання створює передумови розвитку професійної компетентності майбутніх викладачів та набуття квазі-професійного досвіду з викладацької діяльності та організації наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності в ЗВО.

Подальші дослідження доцільно спрямувати на обґрунтування моделі системної багаторівневої підготовки майбутніх викладачів педагогічних ЗВО.

Список використаних джерел

- Грисюк, О.М. (2018). Випереджувальне навчання як форма підготовки майбутніх педагогічних працівників у контексті модернізації педагогічної освіти. *Вісник Чернівецького національного педагогічного університету*. Серія: Педагогічні науки, 151 (1), 244–247. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/VchdpuP_2018_151\(1\)_56](http://nbuv.gov.ua/UJRN/VchdpuP_2018_151(1)_56).
- Каплінський, В.В. (2015). Методика викладання у вищій школі: Навчальний посібник. Вінниця: ТОВ «Ніланд ЛТД».
- Козубцов, І.М. (2013). Методологія організації роботи аспірантами над дисертаційним дослідженнями. *Професійна освіта: проблеми і перспективи*, 5, 16–22. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Profos_2013_5_6.pdf.
- Козубцов, І.М., Козубцова, Л.М., Палагута, А.М., Сновида, В.Є., & Сухомлинова, О.В. (2023). Систематизація підходів до навчання здобувачів вищої освіти в «цифровому освітньо-науковому середовищі». *Наукові інновації та передові технології*, 1 (15), 373–383. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2023-1\(15\)-374-384](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2023-1(15)-374-384).
- Мешко, Г.М. (2010). Вступ до педагогічної професії: навчальний посібник. К.: Академвидав.
- МОН України. (2020). Деякі питання організації дистанційного навчання: наказ № 1115. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0941-20>
- Освіта України в умовах воєнного стану. (2022). Інформаційно-аналітичний

- збірник. К.: Інститут освітньої аналітики. URL: https://iea.gov.ua/wp-content/uploads/2022/08/education-of-ukraine_2022.pdf.
- Освітній процес в умовах воєнного стану в Україні (2022). Матеріали всеукраїнського науково-педагогічного підвищення кваліфікації. Одеса: Видавничий дім «Гельветика». URL: https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/37782/Petko_2022.pdf?sequence=1.
- Піддячий, В.М. (2022) Адаптація педагогів до зміни умов професійної діяльності та копінг-стратегії. *Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи*, 1 (21), 84–96.
- Розпорядження Кабінету Міністрів України. (2018). Про схвалення Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки та затвердження плану заходів щодо її реалізації». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-p>.
- Розпорядження Кабінету Міністрів України. (2022). Про схвалення Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032 роки. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286-2022-p>.
- Сисоєва, С.О., & Козак, Л.В. (2016). Розвиток дослідницької компетентності викладачів вищої школи: навчальний посібник. Київ: УНТ ім. Б. Грінченка.
- Чуркіна, О.В. (2010). Теоретичні засади організації навчання англійської мови в університеті. Інституційний репозитарій Київського національного економічного університету ім. В. Гетьмана, 12–18. URL: <https://ir.kneu.edu.ua/handle/2010/15329>.
- Adebayo, E.O., & Ayorinde, I.T. (2022). Efficacy of Assistive Technology for Improved Teaching and Learning in Computer Science. *International Journal of Education and Management Engineering*, 12, 5, 9–17. DOI:10.5815/ijeme.2022.05.02.
- Albilali, A.A., & Qureshi, R.J. (2016). Proposal to Teach Software Development Using Gaming Technique. *International Journal of Modern Education and Computer Science*, 8, 8, 21–27. DOI: 10.5815/ijmecs.2016.08.03.
- Churi, P., & Rao, N.T. (2021). Teaching Cyber Security Course in the Classrooms of NMIMS University. *International Journal of Modern Education and Computer Science*, 13, 4, 1–15. DOI: 10.5815/ijmecs.2021.04.01.
- Sharma, N., Appukutti, Sh., Garg, U., Mukherjee, J., & Mishra, S. (2023). Analysis of Student's Academic Performance based on their Time Spent on Extra-Curricular Activities using Machine Learning Techniques. *International Journal of Modern Education and Computer Science*, 15, 1, 46–57. DOI: 10.5815/ijmecs.2023.01.04.

References (translated and transliterated)

- Adebayo, E.O., & Ayorinde, I.T. (2022). Efficacy of Assistive Technology for Improved Teaching and Learning in Computer Science. *International Journal of Education and Management Engineering*, 12, 5, 9–17. [in English].

- Albilali, A.A., & Qureshi, R.J. (2016). Proposal to Teach Software Development Using Gaming Technique. *International Journal of Modern Education and Computer Science*, 8, 8, 21–27. [in English].
- Churi, P., & Rao, N.T. (2021). Teaching Cyber Security Course in the Classrooms of NMIMS University. *International Journal of Modern Education and Computer Science*, 13, 4, 1–15 [in English].
- Churkina, O.V. (2010). Teoretychni zasady orhanizatsii navchannia anhliskoi movy v universyteti [Theoretical foundations of the organization of English language teaching at the University]. *Instytutsiinyi repozytarii Kyivskoho natsionalnoho ekonomichnoho universytetu im. V. Hetmana*, 12–18 [in Ukrainian].
- Hrysiuk, O.M. (2018). Vyperedzhuvalne navchannia yak forma pidhotovky maibutnykh pedahohichnykh pratsivnykiv u konteksti modernizatsii pedahohichnoi osvity [Advanced training as a form of training of future teachers in the context of modernization of Teacher Education]. *Visnyk Chernihivskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu. Seriya: Pedahohichni nauky*, 151 (1), 244–247 [in Ukrainian].
- Kaplinskyi, V.V. (2015). Metodyka vykladannia u vyshchii shkoli [Methods of teaching in higher education]: Navchalnyi posibnyk. Vinnytsia: TOV «Niland LTD» [in Ukrainian].
- Kozubtsov, I.M. (2013). Metodolohiia orhanizatsii roboty aspirantamy nad dysertatsiinym doslidzhenniamy [Methodology for organizing the work of graduate students on dissertation research]. *Profesiina osvita: problemy i perspektyvy*, 5, 16–22 [in Ukrainian].
- Kozubtsov, I.M., Kozubtsova, L.M., Palahuta, A.M., Snovyda, V.Ye., & Sukhomlynova, O.V. (2023). Systematyzatsiia pidkhodiv do navchannia zdobuvachiv vyshchoi osvity v «tsyfrovomu osvitrn-naukovomu seredovyshchi» [Systematization of approaches to teaching higher education applicants in the "digital educational and scientific environment"]. *Naukovi innovatsii ta peredovi tekhnologii*, 1 (15), 373–383 [in Ukrainian].
- Meshko, H.M. (2010). Vstup do pedahohichnoi profesii [Introduction to the teaching profession]: navchalnyi posibnyk. K.: Akademvydav [in Ukrainian].
- MON Ukrainy. (2020). Deiaki pytannia orhanizatsii dystantsiinoho navchannia: nakaz №1115 [Some issues of organizing distance learning] [in Ukrainian].
- Osvita Ukrainy v umovakh voiennoho stanu [Education of Ukraine under martial law] (2022). Informatsiino-analitychnyi zbirnyk. K.: Instytut osvitoi analityky [in Ukrainian].
- Osvitnii protses v umovakh voiennoho stanu v Ukraini [Educational process under martial law in Ukraine] (2022). Materialy vseukrainskoho naukovopedahohichnoho pidvyshchennia kvalifikatsii. Odesa. Vydavnychi dim «Helvetyka» [in Ukrainian].
- Piddiachyi, V.M. (2022) Adaptatsiia pedahohiv do zminy umov profesiinoi diialnosti ta kopinh-stratehii [Adaptation of teachers to changes in the conditions of professional activity and coping strategy]. *Osvita doroslukh: teoriia, dosvid, perspektyvy*, 1 (21), 84–96 [in Ukrainian].
- Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy (2018). Pro skhvalennia Kontseptsii rozvytku tsyfrovoi ekonomiky ta suspilstva Ukrainy na 2018-2020 roky ta zatverdzhennia planu zakhodiv shchodo yii realizatsii [On approval of the concept of development of the digital economy and Society of Ukraine for

- 2018-2020 and approval of the action plan for its implementation]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-r>. [in Ukrainian].
- Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy (2022). Pro skhvalennia Stratehii rozvytku vyshchoi osvity v Ukraini na 2022-2032 roky [On approval of the strategy for the development of higher education in Ukraine for 2022-2032] [in Ukrainian].
- Sharma, N., Appukutti, Sh., Garg, U., Mukherjee, J., & Mishra, S. (2023). Analysis of Student's Academic Performance based on their Time Spent on Extra-Curricular Activities using Machine Learning Techniques. *International Journal of Modern Education and Computer Science*, 15. 1, 46–57 [in English].
- Sysoieva, S.O., & Kozak, L.V. (2016). Rozvytok doslidnytskoi kompetentnosti vykladachiv vyshchoi shkoly [Development of research competence of Higher School Teachers]: navchalnyi posibnyk. Kyiv: Un-t im. B. Hrinchenka [in Ukrainian].

УДК 371.1

DOI: [https://doi.org/10.35387/od.1\(23\).2023.86-97](https://doi.org/10.35387/od.1(23).2023.86-97)

Павлов Юрій Олексійович – доктор педагогічних наук, старший науковий співробітник, професор кафедри технологічної освіти Українського державного університету імені Михайла Драгоманова

Pavlov Yuriy – Doctor of Pedagogical Sciences, Senior Research Fellow, Professor of the Department of Technological Education of Mykhailo Drahomanov Ukrainian State University

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0008-7658-1143>

E-mail: yuriypavlov2017@ukr.net

ЧИННИКИ ПРОФЕСІЙНОГО ЗДОРОВ'Я СУЧАСНОГО ФАХІВЦЯ

Анотація. У статті наголошено, що професійна діяльність зумовлює необхідність забезпечення витривалості й високого рівня працездатності фахівців. Зазначено, що сучасні умови праці фахівців недостатньо зорієнтовано на здоров'язбереження, діагностику індивідуального здоров'я та психологічного стану працівника, здоровий спосіб життя особистості. Встановлено, що недостатньою мірою здійснюється системна діагностика стану здоров'язбереження фахівців, їх професійного здоров'я щодо виявлення професійних захворювань. Зазначено, що реалізація відповідних цілей щодо професійного здоров'я фахівців має передбачати саморозвиток і самоконтроль в усвідомленні відповідальності за власне здоров'я, дотримання принципів здорового способу життя та оптимальної взаємодії індивіда з професійним середовищем, оволодіння прийомами психічної саморегуляції і нормалізації рівня працездатності, усунення наслідків професійного